

Relasjoner mellom elever

(Kilde: Hanne Jahnsen Lillegården kompetansesenter, Veileder Sosial kompetanse 2007)

Når elever vurderer sin egen skolesituasjon framstår den sosiale arenaen, hvor vennskap etableres og opprettholdes, som svært viktig. Behovet for å ha venner er en sterk drivkraft for utvikling av sosial kompetanse og sosiale ferdigheter.

Barn og unge som blir avvist av jevnaldrende, for eksempel på grunn av problematferd, har fortsatt behov for sosiale relasjoner. Dette kan medføre at de oppsøker avvikende sosiale miljøer og får antisosiale venner.

Lærerne må legge vekt på inkluderende strategier som får elever som viser problematferd til å føle seg velkomne og verdsatt på skolen. Påvirkningen fra jevnaldrende kan fremme prososial atferd, men lærere må være oppmerksomme på at det sosialt attraktive også kan være avvikende og negativt i noen miljøer (for eksempel rus, kriminalitet, vold og mobbing).

For å kunne etablere vennskap kreves det sosial kompetanse som for eksempel å ta initiativ og vise empati. Samtidig er det slik at sosial kompetanse og sosiale ferdigheter utvikles gjennom positive vennsksrelasjoner. Læreren må vise interesse for elevenes sosiale liv og være oppmerksom på at elevenes handlinger, utsagn, oppfatninger og væremåter ofte er knyttet til å opprettholde status og posisjoner i vennsksforhold.

Kunnskap om disse forhold vil gjøre læreren bedre i stand til å lære elevene en type sosial kompetanse som kan gjøre dem i stand til å etablere vennskap og som kan bidra til at de står fram som sosialt attraktive. Det er også viktig at lærere er bevisst at det eksisterer et konformitets- eller tilpasningskrav i jevnaldergrupper som de ønsker å identifisere seg med og som de må ta hensyn til.

Arbeid med relasjoner mellom elever kan ta utgangspunkt i faglige tekster, i rollespill eller autentiske situasjoner som gir elevene anledning til å definere spesifikke ferdigheter, drøfte ferdighetene, trene og ta dem i bruk i det daglige samspillet mellom elever og mellom elever og lærere. Lærerne må demonstrere ferdighetene i innlæringsfasen slik at det blir lettere for elever å observere dem, og forstå.

Det er også viktig at barn og unge lærer å hevde sine meninger og å si nei til det de ikke ønsker å være med på. Sosial kompetanse handler både om å kunne tilpasse seg en kontekst eller situasjon og å kunne stå for og begrunne egne meninger og valg.

Det er de interpersonlige ferdighetene, det vil si å akseptere andre, å kunne snakke og samarbeide med andre, som er viktige å utvikle for at barn og unge skal kunne etablere gode sosiale relasjoner til jevnaldrende (Ogden 2001).

Elevene må lære å ta initiativ til samspill både i relasjon til skolefaglige og sosiale aktiviteter i gruppen eller klassen. Læreren kan legge til rette for aktiviteter som setter

krav til initiativ og deltakelse fra alle elevene i gruppen og klassen. Elevene må lære å respondere på medelevers initiativ på en måte som fremmer den enkeltes utvikling både faglig og sosialt.

I ulike gruppesammensetninger må elevene få erfaringer med å samarbeide og omgås alle sine medelever i gruppen eller klassen. På kort sikt vil slike ferdigheter gjøre at barn og unge opplever at de kan kommunisere og samhandle med andre på en effektiv måte. På lengre sikt vil bruk av slik atferd kunne føre til varig vennskap, nærhet, trygghet og tilhørighet i grupper og sosiale fellesskap.

En utfordring når det gjelder læring av sosial kompetanse mellom elever er hvilken rolle medelever bør spille i andres utvikling av sosiale ferdigheter og sosial kompetanse. Med hensyn til utvikling av sosial kompetanse, der det tas utgangspunkt i enkeltelever, er det gjort lite forskning på hvordan medelever kan bidra til å forsterke positiv utvikling hos medelever med vansker (Ertesvåg, 2003).

Dette på tross av den avgjørende rollen relasjoner til andre har på sosial utvikling. Trening av sosiale ferdigheter for alle elevene i en gruppe/klasse har vist positiv utvikling for enkeltelever (Ertesvåg, 2002), men det er grunn til å tro at slik kollektiv ferdighetstrening kun vil ha effekt for elever som viser vansker i utførelse av ferdigheter. Det er grunn til å tro at elever som viser vansker i tilegnelse av ferdigheter, har behov for individuell trening eller trening i en mindre gruppe i tillegg til trening på klassenivå.

Samtidig må man være oppmerksom på at opplæring i sosiale ferdigheter i en gruppe med andre utagerende elever kan resultere i at elevene oppmuntrer hverandre med hensyn til negativ og uønsket atferd, og i motsetning til hva som er intensjonen kan de utvikle eller forsterke mer aggressiv atferd og holdninger (Dodge m.fl. 2006).

Effektiv opplæring i sosiale ferdigheter og sosial kompetanse må derfor foregå i grupper med prososiale jevnaldrende og opplæringen må bidra til at elevene utvikler atferd som øker deres sosiale integrering i samfunnet. Lærerne og andre voksne bør derfor følge godt med på hva som foregår i barne- og ungdomskulturen.

Det kan etableres negative og avvikende sosiale miljøer både i og utenfor skolen. Det som er sosialt attraktivt mellom jevnaldrende, kan utvikle seg til å bli sosialt uakseptabelt. Det kan dreie seg om voldelig atferd, mobbing og utestenging av andre. Utvikling av sosial kompetanse i skolen handler også om å ha kjennskap til og gripe inn i elevenes sosiale verden (Nordahl 2002).